

gyar Filológiai Társaság választotta meg tiszteletbeli tagjává, több egyetem adományozta neki a tiszteletbeli doktori címet.

Az eljövendő nemzedékekre Paul Ariste rendkívül nagy és sokoldalú tudományos örökséget hagyott. Barátai, munkatársai és tanítványai optimista, közvetlen és melegszívű emberként őrzik meg őt emlékezetükben.

Paul Kokla

Bán Imre
(1905–1990)

Fájdalmas veszteség érte a hungarológiai kutatásokat, különösképp a régi magyar irodalom és művelődés területét: 1990. március 19-én elhunyt Bán Imre, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem nyugalmazott professzora, a Régi Magyar Irodalmi Tanszék volt vezetője, az egyetem egykori dékánja, akit a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság is tiszteletbeli tagjai közé választott. Tanámemzedékek nevelőjét, a magyar és az európai irodalmak nemzetközi hírű tudósát, országos irodalomtörténeti vállalkozások, kiadványok, színtézisek elmaradhatatlan munkatársát veszítettük el benne, olyan irodalomtörténészt, akit tudományágának művelésében kiemelkedő hely és a legnagyobbaknak járó elismerés illet meg.

Bán Imre az Eötvös Kollégium magyar–francia szakos hallgatójaként elsősorban széleskörű filológiai tájékozottságával és gazdag nyelvismeretével tűnt ki, nem véletlen, hogy egy évig a Sorbonne ösztöndíjasaként Párizsban folytathatta tanulmányait. Visszatekintve pályafutására, életének alkonyán nem kis büszkeséggel említette, hogy mindössze két munkahelye volt 46 éves tanári tevékenysége során. 1930–1952 között a gyöngyösi gimnáziumban tanított, 1952–76 között pedig a Kossuth Lajos Tudományegyetem oktatója, professzora volt. E két száraz életrajzi tény adott kereteket kutatói, tudósi, tanári munkásságához. A gyöngyösi évek egyrészt a pedagógiai tapasztalatok felhalmozódását jelentették, másrészt a helyi levéltár és ferences könyvtár révén a tudományos műhelymunka számára is ideális terepet kínáltak. Az országos szakmai közvélemény figyelmét rövidesen felkeltették tudományos közleményei, ezért hívta meg őt Juhász Géza a debreceni egyetemre.

Első könyve, az *Apáczai Csere János*ról szóló monográfia (1958) interdiszciplináris felkészültséggel íródott, az irodalomtörténeten kívül a filozófia, a teológia és a nevelés 17. századi történetének is alapvető kézikönyvévé lett. A korabeli Európa szellemi áramlatait tág körképben bemutató kötet kapcsán sokan már-már tudománytörténésznek könyvelték el Bán Imrét, ő azonban alaposan rácafoltt erre *Barokk* című antológiájával (1962), amely épp a kor esztétikájára és irodalmi ízlésének bemutatására fordított különös figyelmet. A barokk stílus árnyalt bemutatása akkoriban nagy újdonságnak számított, szemben állt azzal a vulgármarxista felfogással, amely a „válásos 17. századot” valamiféle regresszív korszaknak tüntette fel. Kézenfekvő volt ezután, hogy a hatkötetes akadémiai irodalomtörténet 17. századi fejezeteinek jó részét ő írja meg, ennek kapcsán nyílt alkalma arra, hogy Pázmányról, Zrínyiről, Gyöngyösiről korszerű portrékat fessen. Számos szövegkiadás (Tótfalusi Kis Miklós, Zrínyi, Apáczai, debreceni diákköltészet), magyar irodalmi tanulmány (Szenczi Molnár Albert, Melius Juhász Péter, Balassi Bálint, Károlyi Péter, Csokonai, Kazinczy) és

recenziók egész sora következett ezután, több mint kétszázat tart számon belőlük a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára által kiadott személyi bibliográfiája (1977).

Szembeötlő, hogy Bán Imrét az irodalom fogantatása, a tudomány egyéb szféráitól történő elkülönülése, retorikai beágyazottsága milyen élenken foglalkoztatta. Ebből az érdeklődésből nőtt ki az olasz reneszánsz irodalomelméletet magyarul elsőként tárgyaló tanulmánya (1970), majd pedig az *Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a 16–18. században* (1971) című, kis terjedelmű, de annál nagyobb jelentőségű könyve, amely egy addig egészen elhanyagolt témakört mutatott be részletesen, megteremtve általa a korabeli teória és költői praxis együttes elemzésének lehetőségét. Hasonlóképp hézagpótló mű lett *A Karthausi Névtelen műveltsége* (1976), amely a magyarországi későközépkor impozáns szellemi körképét rajzolta meg. Ezzel nagyjából egy időben a magyar reformáció, manierizmus és a korai barokk kérdéseiről is átfogó tanulmányokat adott közre, s mindenütt volt új megfigyelése, minden írással elősegítette, hogy irodalmi múltunk stíluskorszakairól árnyaltabb, pontosabb képet kaphassunk.

Reprezentatív tanulmánykötete, az *Eszmék és stílusok* (1976) azonban nemcsak a magyar, hanem az európai irodalmak – különösen pedig az olasz – történetét is gazdagította, Dante- és Ariosto-értekezései nemzetközi elismerést vívtak ki (az utóbbi vö. *Litterature de la Renaissance*, Studia humanitatis 3. 1978). Több évtizeden át érlelődő Dante-tanulmányai egyértelműen jelezték: tőle várható a Divina Commedia szerzőjéről szóló magyar monográfia. Az egyre fogyatkozó életerő már nem tette lehetővé a nagy mű kiteljesítését, de a *Dante-tanulmányok* (1988) címen közreadott könyv így is a firenzei költő-vátesz legkorszerűbb, legátfogóbb hazai bemutatása s a hazai Dante-kutatás legkiemelkedőbb teljesítménye.

A tények tisztelete, a nyelvtörténeti–filológiai alaposág Bán Imrében az esztétikai értékek iránti fogékonysággal párosult, a magyar és európai eszmetörténeti jelenségek együttes szemléletével társult, így alakult ki sajátos irodalomtörténeti módszer, adatokban gazdag, mégis olvasható stílusa. A műveket egyrészt a szaktudomány eszköztárával közelítette meg, másrészt élvezője, csodálója is volt a költői zsenialitásnak, a filozófiai mélységnek és a formai tökélynek, különösképpen pedig Dante világának. De a „divino poeta” varázslatos szellemiségének bűvöletében sem feledkezett el soha a jóval szerényebb kvalitású magyar historiaszerzőkről, vándorénekesekről sem, s az erkölcsi áldozatvállalásból példát adó gályarab prédikátorok írásait sem hagyta el soha előadásából. Hiteltelennek tartotta az olyanfajta modernséget, amely elszakadt a gyökerektől, amely nem óhajtotta tudomásul venni és asszimilálni a hagyományt. Tudományos munkásságát szolgálatnak tekintette, lektori, opponensi vagy recenzensi minőségben kifejtette véleményét szinte minden jelentős tudományos teljesítményről, amely szűkebb szakterületét érintette.

A hazai tudományos életben való aktív részvétele mellett számos nemzetközi fórumon is képviselte a hungarológiát: egyik szerzője az Újvidéken szerbhorvát nyelven megjelent magyar irodalomtörténetnek (1976), számos külföldi konferencián pedig olasz, francia, német nyelven tartott előadást a régi magyar literatúráról, jelentősen elősegítve így a hungarológia nemzetközi stúdiummá emelésének folyamatát. Tudo-

mányos eredményei még sokáig kiindulópontot fognak jelenteni a szaktudományos kutatásban, tiszta embersége, jóságos tanári szigora pedig tanárnemzedékeknek jelent követendő példát és mintaképet.

Bitskey István